

ჯაბა სამუშია

მასალები გიორგი მაზნიაშვილის ბიოგრაფიიდან

გიორგი მაზნიაშვილი ხალხში დიდი პოპულარობით სარგებლობდა, თუმცა სოციალ-დემოკრატიულ ხელისუფლებას არ უყვარდა და არ სწყალობდა. გენერალიტეტი აფასებდა, მაგრამ ყველა უცნაურ ადამიანად მიიჩნევდა. ბოლშევიკებს ებრძოდა 1921 წლის თებერვალში, მაგრამ იმავე წლის მარტიდან საბჭოთა ხელისუფლების სამსახურში ჩადგა, დაინიშნა წითელი ქართული დივიზიის უფროსად. ბოლშევიკებთან მხოლოდ რამდენიმე თვე გაძლო, ოქტომბერში დააპატიმრეს და ორწელიწადნახევრიანი ტუსალობის შემდეგ გაათავისუფლეს იმ პირობით, თუ ქვეყანას დატოვებდა. ემიგრაციაში ვერ გაძლო და კვლავ საქართველოში დაბრუნდა, შეეცადა, წყნარად ეცხოვრა სამშობლოში, მაგრამ 1937 წელს კომუნისტებმა, როგორც ხალხის მტერი, დააპატიმრეს და დახვრიტეს. ასეთი ცხოვრების გზა განვლო გიორგი მაზნიაშვილმა 1917 წლის შემდეგ, როდესაც ის საქართველოში ჩამოვიდა და გადაწყვიტა თავისი ქვეყნის სამხედრო სფეროს მშენებლობაში მიეღო აქტიური მონაწილეობა.

გენერალი მაზნიაშვილი შტაბის გენერალი არ ყოფილა, ის სამხედრო ნაწილებს უშუალოდ ფრონტის ხაზზე სარდლობდა და შესანიშნავი მცოდნე იყო მეომართა ფსიქოლოგიისა. საშუალო ტანის, გამხდარი აღნაგობის გენერალი თავისი პრინციპულობით, ვაჟკაცური ხასიათით, სამართლიანობით ადამიანებში პატივისცემას იწვევდა, მათ შორის იმათშიც კი, რომლებიც პოლიტიკურად არ ენდობოდნენ მას. მიუხედავად იმისა, რომ ყველას მკაცრი და უკარება ეგონა, საოცრად სენტიმენტალური და მიმდობი ადამიანი იყო. ინიციატივა, საკითხის, პრობლემის მოგვარებისა და გადაჭრის სურვილი მისი სტიქია გახლდათ. ფრონტის ხაზზე ყველაფერს აკეთებდა იმისთვის, რომ დასახული სამხედრო ამოცანა შეესრულებინა.

საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ მაზნიაშვილის ცხოვრება საკმაოდ

ტრაგიკულად წარიმართა. თავიდან, თითქოს საბჭოთა რეჟიმი მოწყალების თვალთ უყურებდა „მეფის რუსეთისა და მენშევიკების მთავრობის“ გენერალს, მაგრამ მალე ეს წყალობა რადიკალურად შეიცვალა და იგი, სხვა პატრიოტთა მსგავსად, მეტეხის ციხეში აღმოჩნდა.

ბოლშევიკების მიერ გენერალ მაზნიაშვილის დაპატიმრებისა და საქართველოდან გასახლების საკითხისათვის

1921 წლის შემდეგ გიორგი მაზნიაშვილის ბიოგრაფიის დეტალები დღემდე არ არის დაზუსტებული. მისი „მოგონებებიდან“ ისე ჩანს, თითქოს 1921 წლის 6 სექტემბერს, დაპატიმრების შემდეგ მან ციხეში ორ წელიწადნახევარი გაატარა და 1923 წლის 20 მაისს გათავისუფლდა (თარიღები მითითებული გვაქვს გ. მაზნიაშვილის მოგონებების მიხედვით). თუმცა, უნდა ითქვას, რომ მაზნიაშვილი სისხლის სამართლის საქმის №8374-59-ის მიხედვით ვითარება ოდნავ განსხვავებულადაა წარმოდგენილი. მართალია, 1992-1993 წლების მოვლენებისას მაზნიაშვილის საქმე №8374-59 განადგურდა, მაგრამ ჩვენამდე მოაღწია 1977-1978 წწ. საქართველოს სსრ პროკურატურაში რეაბილიტაციის მუხლით დაწყებული გამოძიების მასალებმა, ე. წ. „საზედამხედველო წარმოებაში“, სადაც ამონარიდების სახით მოცემულია ციტატები 1937 წელს შექმნილი საქმიდან.¹ 1977 წელს გამოძიების დაწყება განაპირობა გიორგი მაზნიაშვილის ვაჟის, ბორისის, წერილმა, რომელიც მან 1977 წლის 14 ნოემბერს გაუგზავნა კომუნისტური პარტიის გენერალურ მდივანს, უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარეს ლეონიდ ბრეჟნევს.² ამის საპასუხოდ, სასწრაფო წესით საქართველოში დაიწყო მაზნიაშვილის საქმის გადახედვა. რესპუბლიკის პროკურორმა ლ. თალაკვაძემ გამოძიება დაავალა იუსტიციის მრჩეველს, საქართველოს სსრ პროკურორის უფროს თანამშემს, გ. სვანიშვილს. დასკვნით დოკუმენტში შევიდა ამონარიდები ძველი საქმიდან და სწორედ ამის წყალობით გადარჩა გ. მაზნიაშვილის საქმიდან

¹ საქართველოს შსს-ს არქივი (I), ფ. № 6. საქ. № 371226. მუშაობაში გაწეული დახმარებისთვის გულწრფელ მადლობას მოვახსენებთ საქათველოს შსს არქივის დირექტორს ბატონ ომარ თუშურაშვილს და საქართველოს შსს არქივის II განყოფილების (ყოფილი პარტიული არქივი) უფროსს ივანე ჯახუას.

² საქართველოს შსს-ს არქივი (I), ფ. № 6. საქ. № 371226, გვ. 2-4.

რამდენიმე პასაჟი. გენერალი მაზნიაშვილი საბჭოთა ხელისუფლებას დაუპატიმრებია 1921 წლის 6 ოქტომბერს³ (და არა 6 სექტემბერს), მიუსჯიათ სასჯელის უმაღლესი ზომა, რომლებიც მოგვიანებით შეუცვლიათ 5 წლით თავისუფლების აღკვეთით. რამდენიმე თვეში იგი საერთოდ გაუთავისუფლებიათ. სწორედ ამავე პერიოდს უნდა ეკუთვნოდეს საბჭოთა საქართველოს სამხედრო კომისარ თენგიზ ჟღენტისადმი გაგზავნილი გ. მაზნიაშვილის წერილი. დოკუმენტიდან ჩანს, რომ გენერალი ჯერ კიდევ ციხეშია. იგი აღნიშნავს: „ჩემი ბრძოლა საბჭოთა რუსეთის ჯარების წინააღმდეგ“. ეს ფაქტი ცნობილია, ამას არ უნდა ფიცი, მაგრამ როგორც ზემოთ მოგახსენეთ – ეს ხომ მრავალგზის ნაპატიები მქონდა, უწინარეს ყოვლისა, დეკრეტით და მერე თქვენი და ს. ორჯონიკიძის სიტყვებით. ამგვარად, არ არის დანაშაულის ელემენტები ჩემს დასასჯელად“.⁴ ეს წერილი სამხედრო კომისარიატში გატარებულია 1922 წლის 14 დეკემბრით. მას ადევს ორი რეზოლუცია: 1. მაშია ორაზელაშვილისა და ფილიპე მაზარაძის – „პატიმრობა შეეცვალოს შემდეგში გადასახლებით“ და 2) სერგო ორჯონიკიძის – „გათავისუფლებულ იქნას“.⁵ როგორც ჩანს, პარტიულ ლიდერთა პოზიცია მაზნიაშვილის საქმეზე გაიყო. ორაზელაშვილი-მაზარაძე უფრო რადიკალურები იყვნენ, მაშინ როცა ორჯონიკიძე უფრო „წყალობდა“ დაპატიმრებულ გენერალს. ეს გასაგებიცაა და ამის შესახებ აქცენტი წერილში რამდენჯერმე გაკეთებული. 1921 წლის თებერვალ-მარტში მაზნიაშვილსა და ორჯონიკიძეს შორის ოფიციალური თუ სიტყვიერი შეთანხმება არსებობდა ხელშეუხებლობის შესახებ. ბათუმში თურქთა წინააღმდეგ სამხედრო კამპანიის წარმართვა, წითელი არმიის ფორმირებაში მონაწილეობა, სწორედ ორჯონიკიძის დასტურით მოხდა. ამიტომაც გასაგებია ეს უკანასკნელი უფრო მეტ „პასუხისმგებლობას“ გრძნობდა გენერლის მიმართ. 1977 წლის სისხლის სამართლის საქმიდან ჩანს, რომ გიორგი მაზნიაშვილი ჯერ გაათავისუფლეს და მალევე ხელახლა დაიჭირეს. საქართველოს სსრ პროკურატურის დასკვნაში აღნიშნული იყო: „1923 წლის იანვარში მაზნიევი გ. ი. ხელახლა იქნა დაპატიმრებული საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ შეთქმულების და სხვა დანაშაულებების ბრალდებით, რისთვისაც საქართველოს საგანგებო კომისიის კოლეგიის 19 იანვრის დადგენილე-

³ Постановление об отказе в опротестовании решения быв. тройки НКВД ГССР. საქართველოს შსს-ს არქივი (I). ფ. № 6, საქ. № 371226, გვ. 80.

⁴ აღნიშნული წერილის პუბლიკაცია იხ.: ც. ჩხარტიშვილი. გენერალი გიორგი მაზნიაშვილი. თბ. 2008, გვ. 28-29.

⁵ ც. ჩხარტიშვილი. გენერალი გიორგი მაზნიაშვილი, გვ. 29.

ბით მიესაჯა სასჯელის უმაღლესი ზომა, თუმცა განაჩენი შეიცვალა საქართველოდან 5 წლით გაძევებით“.⁶

გიორგი მაზნიაშვილს თავის წიგნში მოტანილი აქვს 1923 წლის 20 მაისს საქართველოს სსრ საგანგებო კომისიის განაჩენი. ამ დოკუმენტში ზემოთ აღწერილი რეალობა კარგად იკითხება, თუმცა ისტორიოგრაფიაში ამას არ აქცევენ ჯეროვან ყურადღებას.⁷ საქართველოს საგანგებო (ჩეკა) კომისიის განაჩენის ტექსტში ვკითხულობთ: „ქვემოლ ჩამოთვლილ პირების შესახებ, რომლებიც დაპატიმრებული იყვნენ სამხედრო ცენტრისა და ბანდითიზმის ორგანიზაციის გამო საქართველოს ს.ს. რესპუბლიკის საგანგებო კომისიამ (ჩეკა) დაადგინა შემდეგი: 1. მაზნიაშვილი გიორგი ივანეს ძეს, 51 წლის, ყოფილი აზნაური, ყოფილი გენერალი, 1921 წელს კონტრრევოლუციისათვის მისჯილი ჰქონდა საქართველოს საგანგებო კომისიის მიერ გამოსასწორებელ სახლში ჯდომა 5 წლით, შემდეგ გათავისუფლებული იყო ამინისტიის გამო. როგორც გამოძიებიდან გაირკვა, ჯერ კიდევ დაპატიმრებამდე, საქართველოს წითელი არმიის დივიზიის უფროსობის დროს, ის დაეთანხმა ნაციონალ დემოკრატიების ცეკა ნაციონალ დემოკრატიების სამხედრო ორგანიზაციის ხელმძღვანელობის მიღებაზე. კავშირი ჰქონდა ციხიდან გამოსვლის შემდეგ სამხედრო ორგანიზაციასთან. მიესაჯოს მას უმაღლესი სასჯელით, მაგრამ იმ დამსახურების გამო, რომელიც მას მიუძღვის საქართველოს გასაბჭოების დროს, შეეცვალოს უმაღლესი სასჯელი 5 წლის ვადით საქართველოს საზღვრებიდან გადასახლებით“.⁸ როგორც ვხედავთ, 1923 წ. 20 მაისის

⁶ Заключение по архивно-уголовному делу №8374-59, по обвинению Мазниев Г. И. 5.12.1978. საქართველოს შს-ს არქივი (I). ფ. № 6. საქ. № 371226, გვ. 101.

⁷ მაზნიაშვილის საქმეზე 1977 წელს წარმოებული საზედამხედველო მოკვლევის მასალები პირველად გამოქვეყნდა ნინო ყიფშიძის სტატიაში – „ბრალდება – რომელიც გენერალ გიორგი მაზნიაშვილის დისკრედიტაციისათვის შეითითხნა“ (საარქივო მოამბე, №2, 2008, გვ. 10-15). ამ ნაშრომში ავტორმა მაზნიაშვილის 1921-1923 წწ. ორჯერ დაპატიმრების ფაქტი საგანგებოდ აღნიშნა, თუმცა თარიღები არ დაუზუსტებია. გიორგი მაზნიაშვილის ორჯერ დაპატიმრების შესახებ არაფერია ნათქვამი ც. ჩხარტიშვილის წიგნში. იხ.: ც. ჩხარტიშვილი, გენერალი გიორგი მაზნიაშვილი, გვ. 28-30.

⁸ აღნიშნული განცხადება დაიბეჭდა იმ პერიოდის ოფიციალურ გამოცემებში: გაზ.: „კომუნისტი“ (25.05.1923), გაზ.: „მუშა“ (25.05.1923). თავდაპირველი ტექსტი რუსულად იყო შედგენილი, ამიტომაც თარგმანში განსხვავებები გამოცემების მიხედვით. თვალსაჩინო მაგალითია განაჩენის ის ადგილი, რომელშიც ნათქვამია, რომ მაზნიაშვილს დამსახურება „მიუძღვის საქართველოს გასაბჭოების დროს.“ ამ მონაკვეთს გაზ.: „მუშა“ ასე თარგმნის: „მას დამსახურება მიუძღვის საქართველოში საბჭოთა გადატრია-

განაჩენშიც აღნიშნულია გ. მაზნიაშვილის ორჯერ დაპატიმრების ფაქტი. პირველად იგი ამნისტიის ძალით გათავისუფლდა, ხოლო მოგვიანებით სამხედრო ორგანიზაციასთან კავშირის გამო კვლავ დააპატიმრეს. რაც შეეხება სისხლის სამართლის საქმეში მითითებულ 19 იანვარს, როდესაც გენერალს მიუსაჯეს დახვრეტა, ეს უნდა იყოს მეორედ 1923 წელს დაპატიმრების შემდეგ გამოტანილი სასჯელის უმაღლესი ზომა,⁹ რომელიც 20 მაისს შეუცვალეს ქვეყნიდან გასახლებით.

მაზნიაშვილი და ქართული ემიგრაცია

საქართველოს დატოვების შემდეგ გიორგი მაზნიაშვილი ერთ ხანს ირანში ცხოვრობდა, სადაც მას პატრონობდა მეწარმე და ქველმოქმედი ე. ხოშტარია. ამ პერიოდში ხოშტარიას გართულებული ჰქონდა სპარსეთის მთავრობასთან ურთიერთობა და ამიტომაც მაზნიაშვილმა გადაწყვიტა ევროპაში გამგზავრება და ქართველ ემიგრანტთა დიდ ჯგუფთან შეერთება. 1923 წლის დეკემბერში გენერალი უკვე პარიზში ჩავიდა, სადაც დევნილობაში მყოფმა მთავრობამ მცირე პენსია 500 ფრანკი დაუნიშნა. ერთჯერადად საყოფაცხოვრებო ხარჯებისთვის კი 1200 ფრანკი გამოუყვეს. თავად მაზნიაშვილი აღნიშნავს, რომ მისი პენსია „უდრიდა დახლოებით 50 მანეთს. ეს ფული ეყოფა პარიზში ადამიანს ისე, რომ არც მოკვდეს და არც ცოცხალი დარჩეს“.¹⁰

პარიზული პერიოდი გიორგი მაზნიაშვილის ცხოვრებაში საკმაოდ რთული აღმოჩნდა. იგი, ძირითადად, ეროვნულ-დემოკრატიული მიმართულების პოლიტიკოსთა გარემოცვაში ჩნდებოდა, თუმცა კავშირები ჰქონდა საქართველოს მთავრობის წევრებთანაც. 1924 წლის აჯანყების დაწყება მაზნიაშ-

ვების დროს.“ სწორედ ამ სხვაობის გამო ჩვენ უპირატესობას ვანიჭებთ სკტ ცენტრალურ და თბილისის კომიტეტის ცაკის ოფიციალურ ორგანოს გაზეთ „კომუნისტს“. იხ.: გაზ.: „კომუნისტი“, 25.05.1923. პუბლიკაცია ასევე მოცემულია: გ. მაზნიაშვილი. მოგონებანი. 1917-1925 წლები. ბათუმი, 1990, გვ. 214-215.

⁹ Заключение по архивно-уголовному делу №8374-59. საქართველოს შსს-ს არქივი (I). ფ. № 6, საქ. № 371226, გვ. 101. ასევე იხ.: საქართველოს სსრ-ს პროკურატურის უფროსი მრჩეველი გ. სვანიშვილის წერილი სახელმწიფო უშიშროების სამსახურის 10 განყოფილების უფროსის ა. გოგორიშვილის სახელზე. საქართველოს შსს-ს არქივი (I). ფ. № 6, საქ. № 371226, გვ. 9.

¹⁰ გ. მაზნიაშვილი. მოგონებანი, გვ. 228.

ვილმა და ქართველ ემიგრანტთა ნაწილმა რამდენიმე დღით დაგვიანებით შეიქცევს. გენერალი ივონებს: „31 აგვისტოს, დაახლოებით შუადღის სამ საათზე, პატარა ჯგუფი ემიგრანტებისა ვისხედით კაფეში და მიმდინარე ამბების შესახებ ვბასობდით, უცბად კაფეში შემოიჭრა სანდრო ქუთათელაძე და გულამოვარდნით გვითხრა, რომ საფრანგეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროდან ჩხენკელმა მიიღო რადიო დეპეშის ასლი, რომელიც დაიჭირა ეიფელის კოშკის სადგურმა. რადიო-დეპეშაში იყო სულ სამი სიტყვა: „საქართველოში დაიწყო აჯანყება“. მე, ს. კელია, ალ. ასათიანი და ი. გობეჩია მაშინვე წავედით ჩხენკელთან ამ ამბის გასაგებად. ჩხენკელმა გვაჩვენა რადიო-დეპეშა, მაგრამ ვერაფერი ახსნა-განმარტება ვერ მოგვცა. რადგან, მისი სიტყვით, ეს ამბავი მისთვის სრულიად მოულოდნელი იყო. ამ ამბავმა თავზარი დასცა ყველა ემიგრანტს და მღელვარებაში და შფოთში ჩააგდო. გასაკვირველი აქ არა იყო რა. ყველა ჩვენთაგანს სამშობლოში დარჩა ოჯახი, ნათესავები, მეგობრები და სხვა. მათი ბედ-იღბალი ყველას გვაწუხებდა“.¹¹

გიორგი მაზნიაშვილი თავიდანვე წინააღმდეგი იყო საქართველოში აჯანყების მოწყობისა. მას ეს პოზიცია არაერთგზის დაუფიქსირებია კიდეც ემიგრანტთა წრეებში. 1924 წლის დასაწყისში მაზნიაშვილმა მიიღო ცნობა საქართველოში მოსალოდნელი აჯანყების მოწყობასთან დაკავშირებით. გენერალმა ეს ინფორმაცია გადასცა აკაკი ჩხენკელს და ნოე რამიშვილს. ამ შეხვედრას იხსენებს გ. მაზნიაშვილი: „იმ წუთში მივედი მთავრობის წევრებთან და ჩხენკელსა და რამიშვილს, რომლებიც იმ დროს იქ იყვნენ, ვაცნობე ეს ამბავი და ვკითხე, მართალია ეს-მეთქი თუ არა? ორივემ ერთხმად მიპასუხეს, რომ ამის შესახებ მათ არაფერი არ იციან, რომ არავითარი იარაღი მათ არ გაუზღავნიათ და ამასთან დამარწმუნეს, რომ ეს ცნობები ძველია... რის აჯანყება, რა იარაღის გაგზავნაო – მითხრეს ორივემ – სად არის ამისთვის ფული? ჩვენი ისე ვართ გაჭირვებულნი, რომ აღარ ვიცით, შემდეგ თვეში ჯამაგირები როგორ დავარიგოთ“.¹² საქართველოს მთავრობის წევრების სიტყვები წინააღმდეგობაში მოდიოდა რეალობასთან. ცნობილია, რომ ნოე ჟორდანიას გარემოცვამ იცოდა, რაც ხდებოდა საქართველოში და კომუნიკაცია ჰქონდა „პარიტეტულ კომიტეტთან“. რატომღაც გიორგი მაზნიაშვილთან ისინი საგულდაგულოდ მალავენ ამ ინფორმაციას. არ გამოვრიცხავთ, რომ ნაწილი ემიგრანტებისა ეჭვის თვალით უყურებდა ღვენილ გენერალს. თბი-

¹¹ გ. მაზნიაშვილი. მოგონებანი, გვ. 222-223.

¹² გ. მაზნიაშვილი. მოგონებანი, გვ. 220.

ლისში მის გათავისუფლებას 1923 წელს ათასი მითქმა-მოთქმა მოჰყოლია, რასაც მაზნიაშვილი თავადაც არ მალავდა. ამ ჭორებს, რომელსაც ავრცელებდნენ „რუსთაველის პროსპექტზე უსაქმოდ მოხეტიალე ვაჟბატონებში (ეს მისი სიტყვებია – ჯ.ს.)“ პარიზამდეც ჩაულწევია და მთავრობის წევრთა სიფრთხილაც ამით უნდა ყოფილიყო გამოწვეული.

ნოე ჟორდანიას ინიციატივით, გიორგი მაზნიაშვილი 1924 წლის 19 სექტემბერს სტამბულში გაემგზავრა, რათა აქედან მოეხერხებინა საქართველოში შეღწევა, თუმცა თურქეთში ყოფნისას გენერალი დარწმუნდა, რომ აჯანყება განწირული იყო და საქართველოში ჩასვლას აზრი არ ჰქონდა. მაზნიაშვილი ლტოლვილების მიღების ორგანიზებას შეუდგა. სწორედ ამ დროს შეიტყო გენერალ ა. ჭავჭავაძისგან, რომ 1924 წლის აგვისტოს აჯანყებისას „პარიტეტულ კომიტეტში“, ევროპიდან მიღებული ცნობის საფუძველზე მუხირებდა აზრი, რომ „რიზესა და ხოფას შუა ღებან იარაღით და სურსათით და ღესანთით დატვირთული გემები გენერალ მაზნიაშვილისა და ნ. რამიშვილის მეთაურობით“.¹³ ბუნებრივია, ა. ჭავჭავაძის ამ ინფორმაციამ კიდევ უფრო დაძაბა მაზნიაშვილსა და სოციალ-დემოკრატიულ მთავრობას შორის ურთიერთობა. ამას დაემატა კიდევ ერთი არასასიამოვნო ფაქტი – თბილისში გავრცელდა ხმები, თითქოს პარიზში ბოლშევიკებს აჯანყების გეგმა მაზნიაშვილმა გადასცა. 1925 წლის 14 იანვარს მან მიმართა ნ. ჟორდანიას წერილით, სადაც ითხოვდა მთავრობისგან, რომ მინისტრთა კაბინეტის წევრებს ოფიციალური განცხადებით დაედასტურებინათ გენერალ მაზნიაშვილის უდანაშაულობა.¹⁴ ამ განცხადების პასუხად 26 იანვარს მაზნიაშვილს მიუვიდა კ. კანდელაკის წერილი.

„ბ. გიორგი მაზნიაშვილს

დღეს 26 იანვარს, მთავრობის სხდომაზე, რომელსაც დაესწრნენ საქართველოს პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლებიც, განხილულ იქნა თქვენი განცხადება და დაადგინეს: გამოგეცხადოთ თქვენ სრული ნდობა და ამასთან ერთად ეცნობოს საქართველოს ყველა ჩვენ ორგანიზაციებს, რომ ხმები და ჭორები, რომელიც ტრიალებს თქვენი სახელის გარშემო, არის განზრახ მოგონილი ცილისწამება. მთავრობის მდივანი კ. კანდელაკი“.¹⁵

¹³ გ. მაზნიაშვილი. მოგონებანი, გვ. 228.

¹⁴ გ. მაზნიაშვილი. მოგონებანი, გვ. 230-231.

¹⁵ გ. მაზნიაშვილი. მოგონებანი, გვ. 231.

ნაწილობრივ მაზნიაშვილის მოთხოვნა დააკმაყოფილეს, თუმცა მთავარი, რომ ეს გადაწყვეტილება საქართველოში უნდა ჩასულიყო, არ შესრულდა. არავინ იზრუნა იმისთვის, რომ მთავრობის განცხადება მიეწოდებინა საქართველოში არსებულ იატაკქვეშა პარტიული ორგანიზაციებისთვის. დიდი ხნის მანძილზე საქართველოში სჯეროდათ, რომ მაზნიაშვილმა საბჭოთა დაზვერვასთან ითანამშრომლა და 1924 წლის აჯანყების გეგმა გადასცა. პარიზში ყოფნისას გენერალის ფსიქოლოგიური მდგომარეობა კიდევ უფრო დამძიმდა. მის მოგონებებში არაერთგზისაა აღნიშნული, რა მძიმე ყოფაში უწევდა ცხოვრება მის ოჯახს თბილისში.

იმავედროულად, ემიგრაციაში დისკომფორტს გრძნობდა. თავადვე აღიარებს, რომ „მმართველი პარტიის ხელში ვემსგავსებოდი სათამაშოს, რომელსაც პარტიის რომელიმე წევრი თავის სურვილისამებრ ათამაშებს, ყოველგვარ ექსპერიმენტებს აკეთებინებს და არაფერს ანგარიშს არ უწევს, რადგან არსაიდან დასჯას არ მოელის“.¹⁶ საბოლოოდ გიორგი მაზნიაშვილმა მიიღო საკმაოდ მძიმე გადაწყვეტილება და მოლაპარაკება დაიწყო ბოლშევიკებთან სამშობლოში დაბრუნების უფლების მიცემასთან დაკავშირებით. ამით აშკარად გაიყო გზები მასსა და ემიგრაციის დიდ ნაწილს შორის. გიორგი მაზნიაშვილი საქართველოში 1925 წელს დაბრუნდა. იგი არასდროს არ ყოფილა საბჭოთა რეჟიმის მოტრფიალე, აშკარა შეცდომას უშვებენ ის მკვლევარები, რომლებიც მაზნიაშვილის საქციელში პრობოლშევიკურ ნაბიჯს ხედავენ. მაზნიაშვილი გენერლობის მიღმა ჩვეულებრივი ადამიანი იყო, თავისი სისუსტეებით. მას ენატრება სამშობლო, ოჯახი, ნათესავები. მის ამ ნაბიჯში ადამიანური გრძნობები უფრო ჩანს, ვიდრე კარგად მოფიქრებული პოლიტიკური გადაწყვეტილება. მას პარიზში უსაგნო ხეტიალს ერჩივნა საბჭოთა რეჟიმთან ლოიალურ დამოკიდებულებაში ყოფნა და საქართველოში ცხოვრება. ამიტომაც იყო კიდევ, რომ სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ სოფელში დასახლდა და საერთოდ გაერიდა აქტიურ პოლიტიკურ თუ სამხედრო საქმიანობას. მას ეს ანიჭებდა სულიერ სიმშვიდეს და სიამოვნებას. ასე რომ არ ყოფილიყო, ბუნებრივია, არც დაბრუნდებოდა. ან ვინ აიძულებდა მას პარიზიდან თბილისში ჩამოსვლას? ერთადერთი დანაშაული მაზნიაშვილისა, თუ ამას დანაშაული შეიძლება ვუწოდოთ, არის ის, რომ მან დაუჯერა საბჭოთა პროპაგანდას და იმას, რომ დაბრუნების შემთხვევაში მას არავინ ახლებდა ხელს. მაგრამ სამშობლოსადმი ნოსტალგიით შეპყრობილი ბევრი ადამიანისთვის ეს

¹⁶ გ. მაზნიაშვილი. მოგონებანი, გვ. 234.

გზა ემიგრაციის მძიმე და მარტოობით აღსავსე ყოველდღიურობიდან თავის დახსნის ერთგვარი საშუალება იყო. მაზნიაშვილს ბოლშევიკებთან გარკვეულ დათმობებზე წასვლა, მაგრამ ეს გამოწვეული იყო გენერლის სურვილით, ყოფილიყო სამშობლოში და თავის უახლოეს ადამიანთა გარემოცვაში.

ქართულმა ემიგრაციამ, განსაკუთრებით უცხოეთში გადახვეწილმა სამხედროების ნაწილმა, მას ვერ და არ აპატია ეს ადამიანური სისუსტე. ქართველ მხედართა კრებამ გიორგი მაზნიაშვილს აყარა გენერლის პატივი. ამ სხდომის ოქმს ხელს აწერს ოთხი ქართველი სამხედრო პირი, გენერლები: გ. კვინიტაძე და ალექსანდრე ერისთავი, ასევე, პოლკოვნიკი მ. წერეთელი და ქაქუცა ჩოლოყაშვილი.

*„ქართველ უფროსს მხედრების კრების
დადგენილება*

2 იანვარი 1926 წელიწადს.

გენ. მაზნევი მსახურობდა საქართველოს ჯარში დღიდან მისი დაარსებისა, მიიღო მონაწილეობა ჩვენი ქვეყნის თავდაცვის ომებში და 1921წ. იმ მტრის წინააღმდეგ, რომელიც ეხლაც მეფობს ჩვენს ქვეყანაში.

როდესაც 1921წ. 18 მარტს საქართველოს მთავრობა ზოგიერთ სამხედრო პირების თანხლებით გამოემგზავრა უცხოეთში, გენ. მაზნევი ღარჩა საქართველოში და საბჭოთა ხელისუფლებისაგან მიიღო მთავარსარდლის თანამდებობა. მერე გენ. მაზნევი ამ თანამდებობიდან იყო გადაყენებული და დაპატიმრებულიც.

1923წ. იგი იყო განდევნილი ჩვენი სამშობლოდან საბჭოთა ხელისუფლების მიერ და სპარსეთით ჩამოვიდა პარიზში, სადაც ცხოვრობდა საბჭოთა უფლების მხარეზე გადასვლაზე.

1924 წ. ქართველი ხალხის აჯანყების დროს გაემგზავრა სტამბოლში სამშობლოში ჩასასვლელად, მაგრამ ვერ ჩავიდა, რადგან აჯანყება ჩაქრობილი იყო ჩვენი მტრის მიერ.

1925 წ. ღაბაშვილებით ენკენის თვეს გაისმა ხმა, რომ გენერალ მაზნევს აქვს რაღაც მოლაპარაკება საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენლებთან პარიზში.

ქართველ სამხედრო უფროსნი პირნი გენ. კვინიტაძის თავმჯდომარეობით შეეკითხნენ მას ამის გამო საქართველოს ლეგალიზაციის შენობაში, რისთვისაც ის საგანგებოთ იყო იქ გამოწვეული. მან ამ შეკითხვაზე განაცხა-

და, რომ მართლაც ერთხელ იყო ფორუმოვთან, საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენელთან და ითხოვა ნებართვა თავისი შვილების ჩამოყვანისა საფრანგეთში და მხოლოდ ეს იყო საგანი მისი მოლაპარაკებებისა. მან იქვე აღიარა თავის შეცდომა, ის გარემოება, რომ ჩვენ სამხედრო პირებს ეს თავის დროზე არ შეგვატყობინა და დაგვიპირდა, რომ უჩვენოდ არავითარ მოლაპარაკებას არ გააგრძელებდა საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენლებთან, ჩვენ გადმოგვეცა და ჩვენ დაუკითხავად არაფერს უპასუხებდა. მიუხედავად ამ დაპირებისა, როგორც ჩანს, მან არა თუ ეს მოლაპარაკება განაგრძო და გადავიდა ჩვენი მტრის ბანაკში, არამედ მან გამოქვეყნა თავისი მოწოდება ქართველ მხედართა მიმართ, სადაც გმობს საქართველოს ეროვნულ მთავრობას, 1924 წლის ჩვენი ერის აჯანყებას და მოგვიწოდებს ჩვენც გადავიდეთ ჩვენი მტრის ბანაკში. 26 ქრისტესშობის თვეს 1925წ. და 2 იანვარს 1926წ. უფროსს მხედართა კრებას, გენ. კვინიტაძის თავმჯდომარეობით, ჰქონდა მსჯელობა გენ. მაზნევის საქციელისა და მისი საერთო ყოფა ქვეყნისა გამო საფრანგეთში ყოფნის დროს. კრებამ დაადგინა: გენ. მაზნევი განრიცხულ იქმნას სამხედრო წრიდან და აღიდრას შუამდგომლობა მთავრობის წინაშე, რათა მას აეყაროს გენერლის და საერთოთ სამხედრო სახელწოდება და განრიცხულ იქნას სამხედრო უწყებიდან საშუალოდ.

ამასთანავე, რადგანაც გენ. მაზნევი პარიზში ყოფნის დროს არა ერთხელ ასრულებდა მთავრობის დავალებებს, ჩაითვალოს როგორც მსახური პირი.

მაშასადამე, აღიდრას მთავრობის წინაშე შუამდგომლობა, რათა გენ. მაზნევი დაუყოვნებლივ მიცემულ იყოს სასამართლოში, როგორც მოღალატე ჩვენი სამშობლოსი.

დედანს ხელს აწერენ: გენ. კვინიტაძე; გენ. ალექსანდრე ერისთავი; პოლკ. ს. წერეთელი; ქაქუცა ჩოლოყაშვილი. დედანთან სწორია გენ. კვიტი-ნაძე.¹⁷

ეს მკაცრი გადაწყვეტილება მოგვიანებით, 22 იანვარს 1926 წლისა, გადაეცა საქართველოს მთავრობის სრულუფლებიან წარმომადგენელს საფრანგეთში, აკ. ჩხენკელს, შესაბამისი წერილის თანხლებით. ამ უკანასკნელ დოკუმენტს ხელს აწერს გენერალი გ. კვინიტაძე. თავისი შინაარსით ეს წერილი საინტერესოა და მასაც აქვე ვაქვეყნებთ.

¹⁷ საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი (სცსა). ფ. 1861. აღწ. 3. საქ. 176, გვ. 2-3.

„საქართველოს მთავრობის სრულუფლებიან

წარმომადგენელს საფრანგეთში

ბატ. ა. ჩხენკელს

ამასთანავე, გაახლებთ ქართველ უფროსს სამხედრო პირების დადგენილებას და გთხოვთ, წარუდგინოთ მთავრობას თანახმად სამხედრო ადამიანთა, როდესაც ოფიცერი არღვევს თავის საქციელით პატიოსნებას, იგი უნდა იქმნას მიცემული პატიოსნობის სასამართლოში, რომლის წევრები არიან ამორჩეულნი სამხედრო ამა თუ იმ ნაწილის საზოგადოებიდან. თუ ოფიცერი არის გენერალი, ამ შემთხვევაში ინიშნება უფროსის მიერ საგანგებო სასამართლო, რომელსაც აქვს მსჯელობა ამ პიროვნების საქციელის შესახებ. გენ. მაზნევის საქციელი და საერთოდ მისი ყოფა-ქცევა პარიზში ყოფნის დროს ისეთი არაჩვეულებრივია და მოხდა ასეთ განსაკუთრებულ პირობებში, რომ მე საჭიროთ ვნახე მე თითონ მეკისრა თავმჯდომარეობა ჩემს მიერ დანიშნულ პატიოსნობის დამცველთა საგანგებო სასამართლოში.

გენ. მაზნევის საქციელში გახლავს ორი მწარე: ერთი ზნეობრივი, მეორე – დანაშაულობა თავის სახელმწიფოს წინაშე. პირველის დასჯა ეკუთვნის პატიოსნობის დამსჯელ სასამართლოს; მეორესი კი სახელმწიფო სასამართლოს.

ამ ზნეობრივი მხარეების გარჩევა ეკუთვნის სამხედრო პირების უფლებას და სამხედრო პირებმა დაადგინეს, რომ გენ. მაზნევი იყოს განრიცხული სამხედრო წრიდან. თანახმად სამხედრო წესდებებისა, განრიცხული ამა თუ იმ ნაწილიდან ან წრიდან სამხედრო პირი უნდა იქმნას განრიცხული სამხედრო უწყებიდან საბუღალმოდ. ამისთანა განრიცხვა შეადგენს სამხედრო უწყების თავში მღვომ პირის უფლებას. რადგანაც ამისთანა პიროვნება არ არსებობს, მაშასადამე, გენ. მაზნევის სამხედრო უწყებიდან განრიცხვა შეადგენს თვით მთავრობის უფლებას. ამიტომაც ქართველ უფროსს მხედართა გარიცხვას სთხოვს მთავრობას გამოიტანოს გენ. მაზნევის შესახებ დადგენილება სამხედრო უწყებიდან მისი გამორიცხვისა. რაც შეეხება გენ. მაზნევის მიცემისა სახელმწიფო სასამართლოში შექმნილ მღვომარეობის ძალით, ეს შეადგენს აგრეთვე მთავრობის უფლებას.

გენ. მაზნევი საქართველოს აღდგენიდან 1918წ. 26 მაისიდან გახლდათ მსახური ჩვენი მთავრობისა, იმ მთავრობისა, რომელიც აქამდის ცნობილია საფრანგეთის მიერ.

გენ. მაზნევი გადავიდა საშსახურში იმ მთავრობასთან, რომელსაც იგი

არ სცნობდა და ამით უღალატა ჩვენ მიერ ცნობილ მთავრობას და აგრეთვე ქართველ ერს, რომელმაც გაღებული მსხვერპლით და აჯანყებებით მთელ მსოფლიოს დაუშტეცა, რომ იგი არ იტანს ძალით დაყენებულ საბჭოთა ხელისუფლებას და შემოყვანილ უცხო ძალას.

გენ. მაზნევი საფრანგეთში ყოფნის დროს არა ერთხელ ასრულებდა ჩვენი მთავრობის დავალებებს და თავის საქციელით არა მხოლოდ უღალატა მთავრობას, არამედ იგი მოუწოდებს ქართველ მხედრობას, რათა გადავიღწერნენ მტრის ბანაკში.

ამ მოქმედებით გენ. მაზნევი გადაუდგა კანონიერ მთავრობას და შეუდგა ამით აჯანყების მოწყობას.

ამისთანა საქციელისათვის გენ. მაზნევი უნდა დასჯილ იქნას სასტიკად.

სასამართლოს დანიშვნა და ამ სასამართლოს განაჩენის გამოტანა არის ჩვენი შინაური საქმე და მე მიმაჩნია ამის მოხდენა არ არის შეუძლებელი.

გენ. კვინიტაძე

თანდართულია ქართველ უფროს მხედართა კრების დადგენილების ასლი¹⁸

როგორც ვხედავთ, გიორგი მაზნიაშვილი ემიგრაციაში მყოფმა სამხედრო პირებმა გარიცხეს თავისი რიგებიდან და აღძრეს შუამდგომლობა მთავრობის წინაშე, ჩამოერთმიათ მისთვის გენერლის წოდება. ნ. ჟორდანია და მისი მთავრობა მოერიდა ასეთი რადიკალური ნაბიჯის გადადგმას, თუმცა უნდა ითქვას, რომ სამხედრო პირისთვის იმ მომენტისათვის მაზნიაშვილი მოღალატე და ბოლშევიკებთან შეკრული პირი იყო. შემთხვევითი არ უნდა იყოს ის ფაქტიც, რომ ამ ორივე დოკუმენტში გენერალი მაზნიაშვილის გვარი მაინცდამაინც რუსული ფორმით – „მაზნიევით“ იხსენიება. ქართულ ემიგრაციაში მისი საქციელი დასაგმობი იყო და ამ წერილების ტონიც ამით უნდა იყოს განპირობებული. მოვლენების შემდგომმა განვითარებამ აჩვენა, რომ გენერალი თავისი სამშობლოსა და ოჯახის სიყვარულის გამო დაბრუნდა საქართველოში, არავითარი სხვა განზრახვა მას გულში არ ედო. სამშობლოში ჩამოსვლისთანავე ის ჩვეულებრივ ცხოვრებას შეუდგა, დიდ პერიოდს საერთოდ სოფელში ატარებდა. 1937 წლის მაზნიაშვილი დახვრიტეს. მან, საქართველოში სიკვდილი არჩია ევროპაში მშვიდად ყოფნას.

გიორგი კვინიტაძე, მართალია, ამ წერილის ერთ-ერთი ავტორი და

¹⁸ სცსა. ფ. 1861, აღწ. 3, საქ. 176, გვ. 1.

ინიციატორი იყო, მაგრამ მოგვიანებით მისავე შექმნილ მოგონებებში არაერთ-გზის იხსენებს მაზნიაშვილს, თუმცა „ქართველ უფროსს მხედრობის კრების დადგენილებას“ კვინიტაძე აღარ ახსენებს. ამ მემუარების წერა გენერალმა, მართალია, 1922 წელს დაიწყო, მაგრამ მისი გამოქვეყნება სიცოცხლეში ვერ მოასწრო. ამასთანავე, „მოგონებებს“ მოგვიანებით რამდენჯერმე გაუკეთდა რედაქცია. ამ წიგნის წინასიტყვაობა საერთოდ 1961 წელს დაიწერა, ხოლო უშუალოდ მოგონებები 1985 წელს გამოიცა. ამდენად, გიორგი კვინიტაძეს ჰქონდა დროც და საშუალებაც, გარკვეული შესწორებები გაეკეთებინა თავის მოგონებებში და, მასში, 1921 წლის შემდგომი მოვლენებიც აესახა, მითუმეტეს, რომ რამდენიმე ადგილას ასეთი გვიანდელი სარედაქციო ჩარევის კვალს ვხედავთ კიდევ.¹⁹ ამ რეალობის გათვალისწინებისას თვალში საცემია ერთი დეტალი, კვინიტაძე არსად თავის ჩანაწერებში მაზნიაშვილზე აუგს არ ამბობს, მითუმეტეს, ერთი სიტყვითაც კი არ აღუნიშნავს მას „ქართველ უფროსს მხედრობის კრების“ გადაწყვეტილება. გენერალი კვინიტაძის „მოგონებებში“ მაზნიაშვილი თითქმის ყველგან დადებით კონტექსტშია დახასიათებული.²⁰

¹⁹ სოციალ-დემოკრატების კრიტიკისას ერთგან აღნიშნავს, რომ „ახლაც კი, 1961 წელს, 40-წლიანი ემიგრაციის შემდეგ, სოციალ-დემოკრატია კვლავაც ტრაბახობს, დამოუძნებელ კრებაზე 90%-ს შევადგენდით და ხალხი ჩვენ გვიტყვობდა მხარსო. ვითომ ასეა? დამოუძნებელ კრებაში სოციალისტთა 90%-ის მიუხედავად, ხალხი უკვე აღარ მიჰყვებოდა ჩვენს ხელისუფალთ, რადგან მიხვდა, რომ მათ მმართველობას ინტერნაციონალური ხასიათი ჰქონდა“. იხ.: გ. კვინიტაძე. მოგონებები. ტ. I. თბ. 1998, გვ. 13.

²⁰ ერთგან გიორგი კვინიტაძე ასეთ შეფასებას აძლევს თავის თანამებრძოლს გენერალ მაზნიაშვილს: „გენერალი მაზნიაშვილი მამაცი კაცია; რამდენჯერმე მინახავს ტყვიის ზუზუნში და გადაჭრით შემიძლია ამის თქმა. ერთობ არასასურველ ვითარებაშიც მამაცია. მაგრამ, თუ შეიძლება ასე ითქვას, სწორედ ესაა მისი ნაკლი – მოჭარბებული სიმამაცე; ხშირად გადადებდა ხოლმე თავის; ხშირად მოქცეულა ისე, რომ შეიძლებოდა თავი წაეგო და ხელიდან გამოგვცლოდა ისეთი კაცი, რომლის დაკარგვაც დიდ ზიანს მოგიტანდა“ (იხ.: გ. კვინიტაძე. მოგონებები. ტ. I, გვ. 77). ოდნავ ქვემოთ იგი კიდევ ერთ საინტერესო ფაქტს იხსენებს მაზნიაშვილის ბიოგრაფიიდან. ახალციხისკენ შეტევის განვითარების წინ მაზნიაშვილს სერიოზული უსიამოვნება მოუვიდა თავის ხელქვეით სამხედროებთან, რის გამოც მთავრობამ გადაწყვიტა მისი მოხსნა და კვინიტაძის დანიშვნა. ამ მოვლენას გენერალი გიორგი კვინიტაძე ასე იგონებს: „ხაშურში... სამხედრო მინისტრთან შევედი ვაგონში. ვუთხარი, ვიცი მაზნიაშვილის თაობაზე გაგზავნილი თქვენი დეპეშის ამბავი და დაბეჯითებით გთხოვთ, ამას ნუ იზამთ-მეთქი. მიპასუხა, ბორჯომში მაზნიაშვილის ავტორიტეტი ძალიან შელახულია, ხელქვეითებთან უსიამოვნება აქვს, აღარ სჯერათ

ამ ყოველივეს გაცნობის შემდეგ მკითხველს ერთადერთი კითხვა შეიძლება დაებადოს – რატომ სდუმს გენერალი კვინიტაძე მაზნიაშვილის-მაზნიაშვილის საქმეზე 1926 წელს გამოტანილ განაჩენზე? ამასთანავე, მოგონებებში არსად ჩანს ის პათოსი, როგორც წერილშია. ჩვენი აზრით, ამას თავისი ახსნა აქვს. ემიგრაციაში მოგვიანებით საფუძვლიანად მოხვდა მაზნიაშვილის საბჭოთა კავშირში დაბრუნების გადაფასება. იმავედროულად, არ გამოვრიცხავთ „ქართველ უფროსს მხედრობის კრების“ „განაჩენი“ „ცხელ გულზე“ ყოფილიყო მიღებული, მაგრამ შემდგომმა მოვლენებმა სრულიად საწინააღმდეგო

მისი და ამიტომაც აჯობებს მისი გამოწვევაო. მე ჩემსას არ ვიშლიდი და ვეუბნებოდი, მე და მაზნიაშვილი ერთმანეთს კარგად ვიცნობთ და შეხმატკბილებულად ვიმუშავებთ, როგორც საქართველო-სომხეთის ომში იყო; მე, როგორც შტაბის უფროსი, მაზნიაშვილსა და საჯარისო უფროსებს შორის ჩავდებოდი, სადავო აღარაფერი ექნებოდა და ყველაფერი კარგად დასრულდებოდა-მეთქი; ბოლოს, კიდევ ერთხელ დაუინებოთ ვთხოვე მაზნიაშვილის დატოვება. ისეთი შთაბეჭდილება დამრჩა, რომ თხოვნას შემისრულებდა, თუმცა არაფერს არ დამპირებია. შტაბში დამით ჩავედი. გენერლებს მაზნიაშვილსა და სუბმათაშვილს ეძინათ; მათი გაღვიძება არ დავანებე. საქმის ვითარება გამაცნო პოლკოვნიკმა ჯინჯიხიამ, რომელიც შტაბის უფროსი გახლდათ და ის-ის იყო მე-4 პოლკის მეთაურად დაინიშნა. მერე, ვახშობისას, შტაბის ოფიცერი გავიცანი. მეორე დღეს ნაცნობი სურათი გამეორდა. მაზნიაშვილმა საწერ მაგიდასთან დამსვა და მითხრა: „აჰა, რუკა, ფანქრები, ქაღალდი, მელანი; აბა, შენ იცი“. მეორე დღეს პოზიციები დავათვალიერე და საქმეს შევეუდექი. მაზნიაშვილმა მითხრა, შეიძლება მეც წამოგეწიო. მართლაც გამოსულა, ოღონდ, როცა მარჯვენა ფლანგზე გავიდა, მე იქაურობის დათვალიერება დასრულებული მქონდა და უკვე მარცხენაზე ვიყავი. დამით დაგვრუნდი. ოთახში შესვლისთანავე თვალში მეცა, რომ რაღაცეებს ფუთავდნენ და ალაგებდნენ. მეგონა, მაზნიაშვილი სხვა ბინაში გადადიოდა. უკან დაბრუნებისას გავიგე, მარჯვენა ფლანგზე მაზნიაშვილი სიკვდილს ბეწვზე გადაურჩაო. თურმე ჩვენი სანგრების იქით გადასულა და მოწინააღმდეგისკენ გაუწევია. 200 ნაბიჯი ექნებოდა გავლილი, რომ ცეცხლი გაუხსნეს. მადლობა ღმერთს, უვნებელი გადარჩა. უკან დაბრუნებულმა მეგობრულად ეუსაყვედურე, როგორ შეიძლება თავის ასე გაწირვა, თან არაფრის გამო, ეშმაკს არ არ სძინავს-მეთქი. მითხრა, წაიკითხე ერთი ეგ დეპეშა, საწერ მაგიდაზე რომ დევსო. წავიკითხე. ეს იყო ბრძანება, მაზნიაშვილი გაწვეულ იქნას მისი დივიზიის მობილიზაციის დასაჩქარებლად; ახალციხის ფრონტის სარდლად და ამავე მაზრის გუბერნატორად კი კვინიტაძე დაინიშნოსო. ჩემი თხოვნა არ შეასრულეს. თურმე მაზნიაშვილი სადგურში წასასვლელად ემზადებოდა. დავიწყე დათათბირება, რომ დარჩენილიყო და ვუთხარი, უკვე ვთხოვე, ეს არ ექნათ და ალბათ მოვასერებ, რომ ბრძანება გააუქმონ-მეთქი. მაზნიაშვილმა არ დაიშალა და წავიდა“ (გ. კვინიტაძე. მოგონებები. ტ. I, გვ. 106-107).

დაანახა ევროპაში დარჩენილ ემიგრაციას. 1937 წელს, როდესაც მაზნიაშვილი ბოლშევიკებმა დახვრიტეს, ემიგრანტ პოლიტიკოსთა თუ სამხედროთა აბსოლუტური უმრავლესობა, რომლებიც თავის დროზე თანაუგრძნობდნენ „ქართველ უფროსს მხედრობის კრების“ გადაწყვეტილებას, საღ-საღამათი იყო და პარიზისა თუ ევროპის სხვა ქალაქების ქუჩებში დასეირნობდა. ბოლშევიკების ტერორს კი შეეწირა მსცოვანი გენერალი, მისი შუათანა ვაჟი – ივანე (ვანო), ხოლო უმცროსი ბორისი საქართველოდან გადაიხვეწა და დიდი ხნის მანძილზე ბაქოში ცხოვრობდა. გენერლის ოჯახის ტრაგედია, ბუნებრივია, ემიგრაციაშიც ეცოდინებოდათ, ამიტომაც მოგვიანებით არავის გახსენებია გენერალ მაზნიაშვილის „ღალატი“.

გიორგი მაზნიაშვილის განკულაკება

საქართველოში გიორგი მაზნიაშვილის მდგომარეობა ბოლშევიკების მმართველობისას სავსე იყო რისკით. ნებისმიერ დროს შეიძლებოდა ახალ ხელისუფლებას შური ეძია მასზე, როგორც მეფის რუსეთისა და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გენერალზე, მაგრამ იმდენად დიდი იყო მაზნიაშვილის სურვილი, ეცხოვრა სამშობლოში, რომ იგი ამ საფრთხეს არაფრად აგლებდა.

დღეისთვის ძნელი არის იმის თქმა, მაზნიაშვილი წარმოიდგენდა თუ არა თავისი ცხოვრების ასეთი გზით განვითარებას. შეიძლება ვიფიქროთ, რომ სამშობლოში დაბრუნებისას ის იმედოვნებდა საბჭოთა რეჟიმის კეთილგანწყობას, მაგრამ იგი არც იმდენად გულუბრყვილო იყო, რომ ასე ადვილად დაეჯერებინა საბჭოელთა დაპირებებისათვის. ვინ, თუ არა მან, კარგად იცოდა, როგორ გაუსწორდებოდნენ ბოლშევიკები 1921-1924 წლებში პოლიტიკურ ოპონენტებს. ამდენად, გიორგი მაზნიაშვილის საქართველოში ჩამოსვლა მართლაც იყო ნაკარნახევი სამშობლოში დაბრუნების სურვილით. სხვა მიზანი მაზნიაშვილს ამ ნაბიჯში არ იკითხება.

საქართველოში ცხოვრების პირველი წლები შედარებით მშვიდად მიდიოდა. გენერალი თავის სოფელში დასახლდა და ოჯახურ გარემოში ატარებდა წლებს.

საბჭოთა კავშირში 1928 წლიდან დაიწყო კოლექტივიზაციის პროცესი. სტალინის ამ წამოწყებას სოფლად ბევრი მოწინააღმდეგე გამოუჩნდა, რომლებიც ბოლშევიკების რეჟიმმა მტრებად გამოაცხადა. მათ საგანგებო სახე-

ლით, „კულაკებით“ იხსენიებდნენ. თავიდან კულაკების მიმართ შედარებით შემწვანარებლურ პოლიტიკას ატარებდა სტალინის რეჟიმი, მაგრამ 1929-1930 წლებში სოფლად მცხოვრები შეძლებული მოსახლეობის პირდაპირი დევნა დაიწყო. 1930 წლის 30 იანვარს პოლიტიბიურომ მიიღო დადგენილება კულაკების ლიკვიდაციასთან დაკავშირებით და, ფაქტობრივად, ამით საფუძველი დაუდო პირველ ტერორს. საქართველოს რაიონებშიც გაიშალა „კულაკთა წინააღმდეგ ბრძოლის“ კამპანია. გიორგი მაზნიაშვილი ერთ-ერთი პირველი აღმოჩნდა იმ ადამიანთა სიაში, რომლებიც საშიში იყვნენ საბჭოთა რეჟიმისათვის. 1930 წლის 26 იანვარს კასპის რაიადმასკომის სხდომაზე „ოქმი №1“ განიხილეს რაიონიდან კულაკებისა და თავადაზნაურების გასახლების საკითხი, მათ შორის მაზნიაშვილის. დოკუმენტაციაში ვკითხულობთ: „მაზნიაშვილი გიორგი ივანეს ძე არის ყოფილი პომეშჩიკი, მეფის და მენშევიკების დროინდელი მთავარსარდალი, რომელსაც შემოჰქონდა ნაქურდალი საქონელი თბილისიდან მენშევიკების დროს და ჰყიდდა ორმაგ ფასად გლეხობაზე. არის ყოფილი ემიგრანტი. წარმოადგენს გლეხობაში და მთავრობისათვის საშიშროებას, მიწებს ამუშავებს დაქირავებული შრომით.

ამის განსახლების სანქცია ეთხოვოს გორის ოლქ ადმასკომს.²¹

გიორგი მაზნიაშვილი განაკულაკეს, თუმცა სხვა მკაცრი სასჯელი მისთვის არ მიუხვიათ. ამჯერად, გენერალი და მისი ოჯახი გადარჩა დაპატიმრებას და გადასახლებას, თუმცა საბჭოთა რეჟიმმა იგი „შავ სიაში“ შეიყვანა, რომელიც მალე ტრაგედიად ექცა მასსა და მის შვილებს.

გიორგი მაზნიაშვილისა და მისი ვაჟის – ივანეს დახვრეტა

1977 წელს საქართველოს სსრ-ს პროკურატურაში შექმნილი მაზნიაშვილის „საქმეში“ დაცულია ბორის მაზნიაშვილის წერილის საფუძველზე წარმოებული გამოძიების შედეგად გამოტანილი „დადგენილებისა“ და „დასკვნის“ ტექსტი,²² ასევე შემონახულია სამეულის (ტროიკის) მიერ მაზნიაშვი-

²¹ საქართველოს შსს-ს არქივი (II – ყოფილი სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის საქართველოს ფილიალის პარტარქივი. პარტიული ორგანოები ფონდი). ფ. 62. საქ. 15. აღწ. 1. გვ. 3.

²² Постановление об отказе в опротестовании решения быв. тройки НКВД ГССР да Заключение по архивно-уголовному делу №8374-59, по обвинению Мазниева Г. И. 5.12.1978. საქართველოს შსს-ს არქივი (I). ფ. № 6. საქ. № 371226.

ლის გასამართლების ოქმი.²³ ამ დოკუმენტიდან ვგებულობთ, რომ გიორგი მაზნიაშვილი დაუპატიმრებიათ 1937 წლის 5 მაისს. საგამომძიებლო საქმეში მითითებული იყო, რომ დაპატიმრებას საფუძვლად დაედო ბ. ა. ლეჟნეას ჩვენება, რომლის საფუძველზეც 1937 წლის 26 აპრილს აღიძრა საქმე.²⁴ შესაბამის ორგანოებს უწარმოებიათ „გამომძიებაც“, რომელსაც დაუდგენია მაზნიაშვილის კავშირი კონტრევოლუციურ დაჯგუფებასთან. საქმე განუხილია „ტროიკას“ – აქსენტი რაფავას, შალვა წერეთლისა და ილარიონ ტალახაძის შემადგენლობით. „სასამართლოზე“ მოხსენებით წარმდგარა ვინმე კოვალევი. ოქმში მოკლედია ჩამოყალიბებული მაზნიაშვილის გასამართლების საფუძვლები: „1925 წელს სსრკ-ში დაბრუნებისას მიიღო დავალება (ჟორდანიას მთავრობისაგან – ჯ.ს.) საქართველოში აჯანყების მოსაწყობად. მჭიდროდ იყო დაკავშირებული კონტრევოლუციური, სამხედრო, ჯამშუმური, ტერორისტული ორგანიზაციის წევრებთან პ. აღნიაშვილთან და გ. თუხარელთან.“ სამუელმა დახვრეტის განაჩენი გამოიტანა 1937 წლის 7 სექტებერს. დადგენილების ნაწილში მიწერილია – «Расстрелять».²⁵

ერთი თვის შემდეგ დახვრიტეს გენერლის ვაჟი – ივანე მაზნიაშვილი, რომელიც ასევე დაპატიმრებული იყო „ანტისაბჭოთა საქმიანობისთვის“. როგორც საგამომძიებლო საქმიდან გახდა ცნობილი, თავდაპირველად ივანე მაზნიაშვილი თავს არ ცნობდა დამნაშავედ და უარყოფდა მის ყოველგვარ კავშირს კონტრევოლუციურ ორგანიზაციასთან, რომელიც ვითომდა შექმნილი იყო პოლკოვნიკ თუხარელის მიერ. 1937 წლის 10 ოქტომბერს დაკითხვაზე ივანე მაზნიაშვილმა „აღიარა“ დანაშაული და დაადასტურა, რომ თავის დროზე თუხარელმა გადაიბირა და ჩაითრია საიდუმლო სამხედრო ორგანიზაციაში.²⁶

²³ Протокол №9. Заседания тройки при Народном Комиссариате Внутренних Дел Грузинской ССР от 7.09.1937. საქართველოს შსს-ს არქივი (I). ფ. № 8. საქ. № 37369. ოქმი 9. ტ. I, გვ. 3. როგორც ცნობილია, 1937 წელს სამეუფლო დღეში ათობით საქმეს იხილავდა და გამოჰქონდა სასჯელის უმაღლესი ზომა. ამ დოკუმენტიდანაც კარგად ჩანს ეს „დროის უკმარისობა“. ოქმი ბოლომდე შევსებული არ არის.

²⁴ Заключение по архивно-уголовному делу №8374-59, по обвинению Мазниев Г. И. 5.12.1978. საქართველოს შსს-ს არქივი (I). ფ. № 6. საქ. № 371226, გვ. 99.

²⁵ Протокол №9. Заседания тройки при Народном Комиссариате Внутренних Дел Грузинской ССР, გვ. 3.

²⁶ სამუელის ოქმი ივანე მაზნიაშვილის საქმეზე. იხ.: საქართველოს შსს-ს არქივი (I), ფ. № 8. საქ. № 37391. ოქმი 31. ტ. I, გვ. 15. ასევე. Справка (ცნობა გაცემულია ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის, სამხედრო ტრიბუნალის თავმჯდომარის, იუსტიციის პოლკოვნიკის ტოლკაჩევის მიერ), საქართველოს შსს-ს არქივი (I). ფ. № 6. საქ. № 371226, გვ. 65.

1937 წლის 11 ოქტომბერს ივანე მაზნიაშვილს სამეულმა მიუსაჯა დახვეწა. 1957 წლის 28 ივნისს ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის ტრიბუნალმა გააუქმა 1937 წლის განაჩენი, რის საფუძველზეც მოხდა ივანე გიორგის ძე მაზნიაშვილის რეაბილიტაცია.²⁷

მაზნიაშვილის სახე საბჭოთა თეატრის სცენაზე

მართლაც უცნაური ბედი ჰქონდა გიორგი მაზნიაშვილს. საბჭოთა პერიოდშიც კი შეიძლებოდა ქართულ სცენაზე მისი სახის განსახიერება და თანაც დადებით კონტექსტში. არადა, ამ დროს მისი ვაჟი ბორის მაზნიაშვილი საბჭოთა ხელისუფლებისგან ითხოვდა მამის რეაბილიტაციას და ამაზე საქართველოს პროკურატურა სასტიკ უარს აცხადებდა. გაზეთ „კომუნისტის“ 1977 წლის 19 ოქტომბრის ნომერში დაიბეჭდა სტატია, რომელიც ეძღვნებოდა ბათუმის ილია ჭავჭავაძის სახელობის სახელმწიფო თეატრში დადგმულ სპექტაკლს „ისტორიული 24 საათი.“ სტატიაში ვკითხულობთ: „რეჟისორი სიყვარულით მოჰყიდებია ვ. კანდელაკის ნაწარმოებს, მსახიობებიც დიდი გატაცებით თამაშობენ და ქმნიან დასამახსოვრებელ სახეებს, ეს ითქმის ნ. მესხიძის რიფათა გოგიტიძეზე, ც. აბზიანიძის დინა კაჩნაძეზე, ლ. ლლონტის სერგოზე, ს. ახალაძის ქარუმიძეზე.

სამი გენერლის – მაზნიაშვილის, ანდრონიკაშვილისა და სუმბათაშვილის სრულქმნილი სცენური სახეები შექმნეს ი. ცანავამ, გ. გოგიბერიძემ და მ. შერვაშიძემ, ამაღლელებელი და ამაღლებულია ეპიზოდი, როდესაც ქართველ კომუნისტთა თავგადაცემა სერგო მოხუც გენერალ მაზნიაშვილს ოსმალთა წინააღმდეგ ლაშქრის გაძღოლას სთხოვს.

ლლონტის გმირის დაჟინებული თხოვნა, ცანავას გმირის სიდინჯე და ფიქრიანი სახე, გამარჯვების შემდეგ სიტყვები: მშობელი მიწის სამსახურში კვლავაც დავიშოებით, მაღალი მოქალაქეობრივი გრძნობით არის ნათქვამი და განცდილი. დრამატურგმა მაზნიაშვილის კეთილშობილური საქციელი გმირობის დიდ სიმაღლეზე აიყვანა.“²⁸

²⁷ Определение №353/Н, Военный Трибунал Закавказского Военного Округа. საქართველოს შსს-ს არქივი (I). ფ. № 6. საქ. № 371226, გვ. 67.

²⁸ ნ. ღვენევაძე. ისტორიული 24 საათი. გაზ.: „კომუნისტი“. №245. 19.10.1977. აღნიშნული სტატია სასწრაფოდ გადაიგზავნა უშიშროების კომიტეტში, სადანაც მოხვდა კიდევ გიორგი მაზნიაშვილის საქმეში.

ამ სტატიამ და იმ ფაქტმაც, რომ ი. ცანავამ მაზნიაშვილის როლის შესრულებისთვის „რესპუბლიკის თეატრების დიდი ოქტომბრის მე-60 წლის-თავისადმი მიძღვნილ სპექტაკლების დათვალიერება – კონკურსზე“ მეორე ხარისხის დიპლომი მიიღო,²⁹ საქართველოს სსრ პროკურატურაში და უშიშროებაში დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია. უშიშროების სახელმწიფო კომიტეტის თავმჯდომარის, ინაურის, სახელზე დაწერილ საიდუმლო წერილში მითითებულია: „საქმის გადახედვის პროცესში დადგინდა, რომ მაზნიევი გ. ი. დრამატურგის ვ. კანდელაკის პიესაში „ისტორიული 24 საათი“ წარმოდგენილია როგორც დადებით პერსონაჟად, რომელმაც მონაწილეობა მიიღო ბათუმიდან თურქეთის ჯარების განდევნაში და დახმარება გაუწია საბჭოთა ხელისუფლებას.

მაზნიევი გ. ი., როგორც ისტორიული პერსონაჟი, იხსენიება მწერალ გ. კარბელაშვილის წიგნში „რა შეედრება საქართველოს ოქტომბრის თვეში,“ გამოცემული 1977 წელს“.³⁰

ეს მასალა წარმოდგენილი იყო შემდგომი რეაგირებისთვის, თუმცა რა შედეგი მოჰყვა პროკურატურისა და უშიშროების ამ მიმოწერას ცნობილი არ არის. რაც შეეხება გიორგი მაზნიაშვილის რეაბილიტაციას, ხელისუფლების კარნახით 1977-1978 წლებში პროკურატურამ უარი უთხრა მისი შვილის – ბორის მაზნიაშვილს – მამის გამართლებაზე. მიუხედავად ამისა, ეს უკანასკნელი კიდევ ერთხელ შეეცადა 1979 წლის აპრილში ამ საკითხის აღძვრას საკავშირო ორგანოების წინაშე, თუმცაღა ამჯერადაც უშედეგოდ.³¹

²⁹ დაასახელეს გამარჯვებულნი, შეჯამებულია რესპუბლიკური დათვალიერება-კონკურსის შედეგები. გაზ.: „კომუნისტი“. №63. 16.03.1978.

³⁰ საქართველოს სსრ პროკურორის მოვალეობის შემსრულებლის ლ. თალაკვაძის საიდუმლო წერილი საქართველოს მინისტრთა საბჭოსთან არსებული სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტის თავმჯდომარის ა. ინაურის სახელზე. საქართველოს შსს-ს არქივი (I). ფ. №6. საქ. № 371226, გვ. 85.

³¹ საქართველოს შსს-ს არქივი (I). ფ. № 6. საქ. № 371226, გვ. 106.

Jaba Samushia

MATERIAL FROM THE BIOGRAPHY OF GIORGI MAZNIASHVILI

Summary

Giorgi Mazniashvili was one of the most prominent generals of the Democratic Republic of Georgia (1918-1921). In this article we have attempted to collect some new and unpublished archive material about the life and deeds of Giorgi Mazniashvili. Some biographical details of his life after 1921 are not precisely defined. According to the information we have obtained from the archives, he was arrested twice in 1921-1923. The first arrest took place on 6th October 1921 in accordance with the decision of the Soviet regime. In 1923 he was released, but in January of the same year, was again arrested and sentenced to death. On 20th of May of the same year this harsh penalty was changed to banishment from the country.

Soon afterwards, Giorgi Mazniashvili spent some time in Iran and in December 1923 he arrived in Paris, France. In Paris he cooperated with the First Republic Georgian government in exile, but later the relationship was deteriorated with the members of the government and Giorgi Mazniashvili returned back to Georgia. Initially, Soviet officials allowed him to live peacefully, but later on in 1937 he was executed.